

ОСНОВНИ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРАДИЦІЇ» У НАУКОВІЙ ДУМЦІ ФРАНЦІЇ

© Конопельцева О. Г., 2016
<http://orcid.org/0000-0002-1703-4843>

У статті наводяться основні підходи до визначення поняття „традиції” французьких учених різних галузей: антропологів, етнологів, соціологів, філософів. Подано тлумачення цього терміну в авторитетних французьких словниках. Детально проаналізовано характеристики традицій. Зроблено висновок, що поняття „традиції” охоплює декілька сфер і є водночас і дією, і результатом; підтримкою народної творчості та етнопедагогіки. Підкрелено, що традиції передаються як у письмовій, так і усній формах, а також за допомогою візуального зразка. Відзначено важливість традицій у передаванні звичаїв, знань та виховних практик: протягом віків вони мали безпосередній стосунок до вибудови людської сутності, їхній вплив був спрямований на моральне, естетичне, трудове, розумове, громадянське та фізичне виховання дитини.

Встановлено, що в наукових працях французьких авторів поруч з терміном „традиції” також застосовується термін-епітет „традиційний”. У світлі цього розкрито умови використання цього терміну у виховній практиці.

Ключові слова: *традиції, етнопедагогіка, родинне виховання, Франція.*

Конопельцева Е. Г. Понятие «традиции» в научной мысли Франции.

В статье приведены основные подходы к определению понятия «традиции» французских ученых различных сфер: антропологов, этнологов, социологов, философов. Дано толкование этого термина в авторитетных французских словарях. Детально проанализированы характеристики традиций. Сделан вывод, что понятие «традиции» охватывает несколько сфер и является одновременно и действием, и результатом; фундаментом народного творчества и этнопедагогике. Определено, что традиции передаются как в письменной, так и в устной формах, а также при помощи визуального образца. Подчеркивается важность традиций в передаче обычаев, знаний и воспитательных практик: столетиями они имели непосредственное отношение к выстраиванию человеческой сущности, их влияние было направлено на моральное, эстетическое, трудовое, умственное, гражданское и физическое воспитание ребенка.

Установлено, что в научных трудах французских авторов рядом с термином «традиции» также используется термин-эпитет «традиционный». В свете этого раскрыты условия применения этого термина в воспитательной практике.

Ключевые слова: *традиции, этнопедагогика, семейное воспитание, Франция.*

Konopeltseva O. G. The concept of traditions in scientific thoughts of France.

The article presents main approaches to defining the essence of the concept “traditions” by French scientists from various domains: anthropologists, ethnologists, sociologists, philosophers. It also cites an interpretation of this term provided by authoritative French dictionaries. The characteristics of traditions are analyzed in detail. It is concluded that the concept “traditions” covers several fields and is an action and result concurrently; traditions are transferred by both written and oral forms as well as visual example. Traditions are fundamental for people’s art and ethno-pedagogy. The key role of traditions in transmission of customs, knowledge and educational practices is emphasized: for centuries they have affected directly the forming-up of human essence, they had a strong impact on moral, esthetic, labour, intellectual, civil and physical education of a child.

It has been determined that in scientific works by French authors the concept “traditions” is used along with the term-epithet “traditional”. Bearing it in mind the author discloses the conditions of using this term in educational practices.

Key words: *traditions, ethno-pedagogy, family upbringing, France.*

Постановка проблеми. У світлі євроінтеграційних прагнень України важливо досліджувати та впроваджувати найкращі здобутки країн Європи у сфері виховання. Особливий інтерес у цьому плані викликають традиції народного виховання дитини у Франції як країни з багатющою історією, що дала світові чимало знакових фігур у різних галузях життєдіяльності суспільства.

Попит на якісне виховання існував у суспільстві завжди. У різні часи інтерес до нього виявляли як видатні педагоги та суспільні діячі, так і пересічні громадяни. З покоління в покоління громади різних народів накопичували свій позитивний досвід виховання дітей, переосмислюючи своє надбання, змінюючи пріоритети та започатковуючи народні традиції, вплив яких на виховання відчутний дотепер. Для вивчення змісту народної педагогіки необхідно звернутися до традицій, адже це квінтесенція здобутків народного виховання. І хоча виховні традиції народів світу відрізняються одна від одної, але мають спільну мету – виховання громадянина, який буде сприяти процвітанню суспільства, відповідати його вимогам, – термінологія у різних народів та зміст, що в неї вкладається, може бути різним.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз вітчизняної наукової літератури засвідчує, що певні аспекти традицій висвітлювалися у працях видатних істориків

та етнографів О. Воропая, М. Грушевського, М. Максимовича, В. Скуратівського та ін. Також визначний внесок у дослідженні народної педагогіки та її традицій в Україні зробили Г. Довженок, М. Євтух, Н. Загладь, Т. Мацейків, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Ю. Ступак, Є. Сявак, В. Сухомлинський, М. Тадеєва, Т. Швець та ін. Серед французьких учених темою традицій займалися І. Гільшер, М. Жусс, Ж. Ланклю, Ж. Пуйон, П. Рікер та ін.

Дослідження народної педагогіки Франції в Україні сприяло накопиченню та систематизації загальних знань у даній тематиці. Водночас огляд доробок сучасних вітчизняних учених свідчить про недостатнє висвітлення в ній поняття «традиції» у науковій думці Франції.

Метою статті є розкрити поняття «традиції» у наукових працях французьких вчених різних галузей та аналіз ролі традицій у народній педагогіці.

Виклад основного матеріалу. Поняття «традиції» широко використовується у французькій літературі, тому зміст цього поняття вивчається вченими найрізноманітніших галузей, які трактують його по-різному [4, с. 246]. Зокрема, цей термін вже багато часу є об'єктом вивчення істориків, соціологів та антропологів. Поняття „традиція” відносять також до царини етнології. Як встановлено, етнологами цей феномен найчастіше досліджувався крізь призму вивчення „найтрадиційніших форм соціального життя». У цьому плані традиція в розумінні вчених повністю вписувалась «в культурну, тобто класичну, картину світу часу та історії» [8].

Ж. Пуйон був першим французьким антропологом, який з'єднав традиції з теперішнім часом. З 1975 р. він визначав традицію як „ретро-проекцію” і оголошував неправильною основну гіпотезу про „консервування”. На його думку, традиція - не просто продукт минулого, а швидше винахід, інтерпретація минулого, проведена за допомогою суворих сучасних критеріїв [2, с. 96-97]. За визначенням Ж. Пуйона, „традиція - це дещо з минулого, що триває у теперішньому», де вона «продовжує діяти та приймається тими, хто її одержує, які, в свою чергу, передають її наступним поколінням» [12, р. 710]. Ж. Пуйон звертав увагу, що це „точка зору” сьгоднішніх людей, що базується на знаннях людей, отриманих з минулого; це «нариси рішень», вірні сьгодні не тому, що вони були придумані вчора, а тому, що ми обмислюємо їх зараз» [13, с. 160].

Інший французький антрополог Марсель Жусс вважав, що традиція – це «передача живих елементів, попередньо отриманих та здавна

відпрацьованих в середині етнічного середовища»; це «жива річ, випрацьована безпосередньо з життя» [10, с. 13], а його колега, Жерар Ленклюд, розумів традицію як „відповідь, знайдену у минулому, на питання, сформульоване у теперішньому” [9, с. 33].

Схожі думки висловлювали французькі філософи: Поль Рікер змалював традиції як те, що живе завдяки інтерпретації, це ціна її існування [14, с. 91], а Гадамер вважав, що традиції – це „те, що залишається, коли цього вже немає”, тобто минуле „зберігається в якості неминулого” [5, с. 91].

У соціології традиції мають декілька трактувань. Британський історик Ерік Хобсбаум у своїй роботі „Винахід традицій” розмежовував традиції на давні за походженням та винайдені, необхідність в яких зростала під час історичних катаклізмів, коли обривався зв'язок з попередньою епохою; вони були потрібні для виконання соціальних та політичних функцій [6]. Також в соціології термін „традиції” розуміють як синонім наукової школи [1, с. 12-14], але у нашій роботі ми не будемо детально на цьому зупинятися.

З метою кращого визначення терміну цікаво проаналізувати його загальноприйняте значення, тобто смисл, який поділяє суспільство і вся громада (в цьому випадку ненауковий). Визначення, що знаходимо у словнику, охоплює декілька сфер застосування цього терміну і є водночас і дією, і результатом.

За визначенням французького словника Larousse, „традиції (від лат. traditio; tradere - передавати) – сукупність легенд, поведінки, доктрин, поглядів, звичаїв, досвіду та ін., що передається усно протягом довгого часу; спосіб поведінки та мислення, що передається через покоління в середині групи” [7].

Інший авторитетний французький словник Літре наводить чотири основних визначення традицій: дія, за допомогою якої щось комусь передається; передача історичних фактів, релігійних доктрин, легенд із століття в століття усними засобами, бездоказово автентичними, та письмовими; особливо в католицькій церкві передача з століття в століття знань про речі, що стосуються релігії та що не зазначенні у святому Писанні; все, що відомо та практикується через традиції, тобто через передавання з покоління в покоління через слово або приклад [11].

Щодо епітета „традиційний”, то етнолог та антрополог Дж. Кандау [3, с. 299-301] наводить наступні умови, що дозволяють використовувати це слово стосовно звичаїв, дій та висловлювань:

1. Вони навмисні і посилаються, як наслідок, на психологічну поведінку (вочевидь, індивідуальну та внутрішньо традиційну) та особливий контекст (ситуативно традиційний).

2. Вони завчені напам'ять.

3. Вони розповсюджуються, тобто передаються, індивідами і одержуються іншими.

4. Ця передача та це одержання, тим не менш, не означають механічне відтворення: це відтворення є, перш за все, генеративним. Головним, як зазначив Ж. Пуйон [12, с. 710-712], є не лише повторюваність, а, у випадку необхідності, коли ці феномени виникають на рівні свідомості, і віра у правильну відповідність традиціям. Це спостереження дозволяє підкреслити важливість метатрадиції у соціальній будові традиційних вчинків. Якщо загалом конкретні громади завжди структуруються на нижчому рівні, ніж соціальна реальність у їхньому розумінні, те, що в певній мірі надає суті уявним громадам – це саме розподіл цього уявного, що часто передається метатрадиційним дискурсом („це наша традиція”, „так завжди робили” тощо). У цих випадках вірування у традиції є типовим підходом, що, власне, ефективно сприяє подальшому розповсюдженні традицій.

5. Якщо звичаї, вчинки, висловлювання претендують на відношення до традицій (знову ж таки: це не є обов'язковою умовою, оскільки, як ми бачили, багато традиційних звичних рухів, напр., рухи тіла, відбуваються без осмислення і відбуваються самі по собі), ця метатрадиційна претензія повинна витікати від тих, хто так живе, а не лише від тих, хто її демонструє. Тобто те, що називається „традиція”, має походити від пережитої знахідки, а не за командою.

6. Вони мають бути притаманні значній кількості індивідів стосовно конкретної групи, без можливості визначити їх конкретну кількість, традиційну поведінку можна спостерігати всередині зовсім маленьких груп.

За Ж. Ланкльо, традиціям притаманні такі характеристики:

1) зберігання у часі, тобто щось давнє, що має бути збереженим відносно незмінним, і що, з певних причин, стало об'єктом передачі в новий контекст;

2) культурне повідомлення, наприклад, церковні традиції;

3) спосіб передачі, що може бути усним, письмовим та за допомогою візуального зразка. Механізми культурної передачі можуть бути соціальними

(існують в колективній організації прищеплення традицій) та психологічними (мобілізуються в процесі взаємодії – слухати/повторювати, споглядати/відтворювати та у завчанні напам'ять) [8].

За допомогою традицій передаються зразки поведінки при вихованні, методи виховання, знання, набуті тисячоліттями, при вихованні на різних етапах розвитку дитини.

Ключову роль відіграють традиції у народній педагогіці, адже протягом віків вони мали безпосереднє відношення до вибудови людської сутності, формування звичного образу того, яким має бути представник того чи іншого народу; їх вплив був спрямований на моральне, естетичне, трудове, розумове, громадянське та фізичне виховання.

Традиції нерозривно пов'язані з усною культурою, оскільки спосіб їх передачі здійснюється або усно, за допомогою слова, або за допомогою приклада. Зазвичай зібрані знання у традиційному суспільстві набувають словесну форму (часто віршовану), завчаються на пам'ять та є невід'ємною частиною колективної пам'яті та самоідентифікації, складаючи основу народної творчості.

До народної творчості належать такі здобутки культури, як: пісні, міфи, казки, поеми, приказки, лічилки, танці, ігри, спектаклі, пантоміми, колискові, вечорниці, архітектура, байки, лицарські романи, фарси, іконографія, скульптури, ритуали, повір'я, звичаї тощо. Витоки народної культури важко досліджувати, особливо її ранній вплив на виховання дітей. У цьому допомагає вивчення фольклору, дослідження культурної спадщини народу. Варто зазначити, що церква вбачала в народних легендах та оповіданнях пережитки поганства та всіляко намагалася викоренити усну народну творчість. Утім, не зважаючи на зовнішні перешкоди та тиск, вона продовжувала передаватися з покоління в покоління.

Висновки. Таким чином, у французькій науковій думці традиції розглядаються з точки зору антропології, етнології, соціології тощо. Окремим, але не менш важливим, середовищем для реалізації традицій є родина та родинне виховання, тому у наших подальших наукових пошуках ми будемо приділяти значну увагу дослідженням традицій сімейного виховання.

Література

1. Коллинз Р. Четыре социологические традиции / Рэндалл Коллинз ; перевод Вадима Россмана. – Москва : Издательский дом «Территория будущего», 2009. – 320 с.
2. Bouju J. «Tradition et identité» / J. Bouju // Enquête. – 1995. – № 2. – Pp. 95-117.
3. Candau J. „Invention” et intention de la tradition : un point de vue naturaliste / J. Candau // Dejan Dimitrijevic – Fabrication de traditions, invention de modernités. – Paris, Editions de la Maison des Sciences de l’Homme, 2004. – Pp. 297-31.
4. Fokouo J. Donner et transmettre la Discussion sur le Don et La Constitution des Traditions / J. Fokouo. – Zurich : Lit Verlag, 2006. – 271p.
5. Gadamer H. G. Vérité et méthode / H. G. Gadamer. – Paris, Seuil, 1976. – 350 p.
6. Hobsbawn E. Inventer des traditions. / E. Hobsbawn // Enquête. – 1995. – № 2. – Pp. 171-189.
7. Larousse, dictionnaire de français [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/tradition/78903>.
8. Lenclud G. « La tradition n'est plus ce qu'elle était...» / G. Lenclud // Terrain. – 1987. – № 9. – Pp. 110-123.
9. Lenclud G. Qu’est-ce que la tradition? / G. Lenclud // Transcrire les mythologies. Traditions, historicité. – Paris : Albin Michel, 1994. – Pp. 25-44.
10. L'Industrie Musicale au Sénégal: Essai d'Analyse / Saliou Ndour (Editor) / Dakar : CODESRIA, 2008. – 196 p.
11. Littré, dictionnaire de la langue française [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://litre.reverso.net/dictionnaire-francais/definition/tradition>.
12. Pouillon J. « Tradition » / J. Pouillon // Dictionnaire de l’Ethnologie et de l’Anthropologie. – Paris : Presses universitaires de France, 1991. – Pp. 710-711.
13. Pouillon J. Tradition : transmission ou reconstruction / J. Pouillon // Fétiches sans fétichisme. – Paris : Maspéro, 1975. – Pp. 155-173.
14. Ricoeur P. Le conflit des interprétations / P. Ricoeur. – Paris, Seuil, 1969. – 500 p.